

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

SZEMLE

MUSZAI TÖR
KÖNYVTÁR
KÖRÖLTETŐ VÁLL

KIADJA

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

8. évf.

1962.

7. sz.

GONDOLATOK A KÖNYVTÁR JÖVŐJÉRŐL

F 2572 FONOŦOV, G.: Razmúslenija o bu-
dúscsem bibliotek. = Bibliotekar' (Moszk-
va). 1962. 3. no. 4-7. p.
Gondolatok a könyvtárak jövőjéről.

(1.)

Az SZKP XXII. Kongresszusának határoza-
tai széles körű programot jelöltek meg a kul-
tura további fejlesztésére és a kommunista
társadalom tagjainak sokoldalú nevelésére.

"A kulturális fejlődés - mondja a Szovjetu-
nió Kommunista Pártjának Programja - a kommunista társadalom általánosan kibontakozó
építésének időszakában a nagy kulturális forradalom befejező szakasza. Ebben a sza-
kaszban megteremtjük a kommunizmus győzelmének minden szükséges ideológiai és kul-
turális feltételét." (1)

A kultúra fejlődésében, a dolgozók kommunista nevelésében nagy szerepet játsza-
nak a könyvtárak.

A könyvtárigy, és általában az egész Szovjetunió életének fejlődésében új sza-
kaszt nyitott a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXII. Kongresszusa. A személyi kul-
tusz maradványai elleni harc és a lenini elveknek a társadalmi élet minden területén va-
ló helyreállítása, a tömegek szükségleteinek és szellemi igényeinek fokozottabb figyelem-
be vétele - mind-mind a könyvtári munka színvonalának gyors emelkedését segítette elő.

Ennek a fellendülésnek fontos állomása az 1959. évi szemlembeli határozat, ame-
lyet a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága hozott "A Szovjetunió
könyvtárügyének helyzete és megjavításának módjai" címen. (2) Az idézett
határozat elősegítette a könyvtárak fokozottabb számbeli növekedését, a könyvvállomány
összetételének javulását, újabb és újabb milliók olvasóvá válását. Számos köztársaság-

(1) A kommunizmus építőinek kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó. 1961. 471. p.
(2) Magyarul megjelent: KF. 1959. 8.sz. 1-8.p.

ban, megyében és járásban sikerült elérni, hogy a könyvek eljutottak minden családba. A könyvtárak tevékenységében mind nagyobb szerep jutott a közösségnek.

Megjavult a könyvtárak munkájának összehangolása is, bár még távolról sem sikerült áthidalni azt a nehézséget, ami abból adódik, hogy a könyvtárak különböző felügyeleti hatóságok alá tartoznak és ami hátrányosan tükröződik a könyvtárak működésében.

Jelenleg ugyanis az a helyzet, hogy még a városi és községi közművelődési könyvtárak is különböző hatóságokhoz - a művelődésügyi igazgatóságokhoz, a szakszervezetekhez, a kolhozokhoz, egyéb hatóságokhoz - vagy szervezetekhez tartoznak. Ezekén kívül vannak műszaki, tudományos akadémiai, valamint főiskolai, iskolai, pártszervezeti, és egyéb könyvtárak is. E könyvtárak munkája nem egybehangolt, sok a párhuzamosság.

A könyvtárakat minden lehető módon a kommunizmus építésének szolgálatába kell állítani, de ennek az építómunkának a során a könyvtáraknak bizonyos változásokon kell átmenniük.

Milyené kell tehát válniuk a szovjet könyvtáraknak 1980-ra, vagyis arra az időre, amikor lényegében felépül a kommunizmus a Szovjetunióban?

A könyvtárügy fejlődéséről szólva szem előtt kell tartanunk, hogy a kommunizmus a kiválóan képzett emberek társadalma. A párt programjában előirányzatként szerepel, hogy az elkövetkező tíz évben kötelező középfoku általános, ill. tizenegy osztályos politéchnikai képzést kell biztosítani minden tanköteles koru gyermek részére és ugyanakkor nyolcosztályos iskolai oktatást kell nyújtani az ifjuság azon részére, amely a népgazdaság egyes területén dolgozik, de megfelelő iskolai végzettséggel nem rendelkezik; a rákövetkező évtizedben mindenkinek lehetővé válik a teljes középfoku iskolai végzettség megszerzése. A munkanap csökkentése és a lakosság életszínvonalának jelentős emelkedése lehetővé teszi a felső-, ill. a középfoku képzettség megszerzését mindenkinek, aki tanulni kíván. Hruscsov a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXII. kongresszusán bejelentette, hogy míg ma a főiskolákon 2 600 000-en tanulnak, 1980-ig a főiskolai hallgatók számát 8 000 000-ra, azaz a jelenleginek több, mint háromszorosára kívánják emelni.

Az általános műveltség és magas kultúrfok a tudomány és a műszaki haladás gyors ütemű fejlődése, valamint a közéleti aktivitás azt a törekvést váltja majd ki a kommunista társadalom tagjaiban, hogy állandóan tökéletesítsék tudásukat. A rádió és a televízió terén mutatkozó óriási fejlődés ellenére sem csökken, sőt éppen ellenkezőleg - emelkedik a könyvnek az ember szellemi életében betöltött szerepe. Következésképpen a kommunista társadalomban gyakorlatilag mindenki aktív olvasóvá válik.

A kommunizmusban bőségesen lesz jó könyv. Az előirányzatok szerint husz év

mulva évenként két és félszer annyi könyv jelenik majd meg, mint jelenleg.

Társadalmunk évről-évre többet fordíthat arra, hogy az olvasók megfelelően használhassák a könyvtárak hatalmas könyvállományát. Hruscsov a következőket mondta az SZKP XXII. Kongresszusán:

"A következő években nagyarányú intézkedéseket kell végrehajtanunk a kultúra anyagi bázisa: a papírgyárak és nyomdák, rádió- és televízióközpontok, színházak, film-studiók és mozik, klubok és könyvtárak nagyarányú fejlesztésére. Ez magától értetődően nagy költségeket jelent, de a kommunizmust építő társadalom nem sajnálja a pénzt a szovjet emberek kulturális igényeinek minél teljesebb kielégítésére."

A könyvtárosok az egyéni és a kollektív munka legkülönbözőbb formáinak alkalmazásával aktív hatást gyakorolnak az olvasókra. Ez a hatás már régen szerves része a kommunista nevelés folyamatának.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának programja kulturális érintkezésnek nevezi azt a területet, ahol a kommunista társadalom tagjai szabad idejüket hasznosítják. A kulturális érintkezés rendkívül fontos szerepet játszik majd az emberek szellemi fejlődésében. A kommunista társadalom tagjai gyakrabban megfordulnak majd a könyvtárban, gyakrabban érintkeznek majd más olvasókkal, részt vesznek könyvekről folytatott vitákban, találkoznak írókkal, tudósokkal, szaktársaikkal. Mindjobban megnövekszik majd az olvasóknak egymásra gyakorolt hatása.

A könyvtárak nevelő szerepe más vonatkozásban is megnövekszik. A kommunizmus felé haladva mind löbben és többen vállalnak majd társadalmi munkát a könyvtárban és a jövőben nemcsak azért fognak olvasni, hogy bővítsék egyéni látókörüket, hanem azért is, hogy a könyveket másoknak is ajánlják. Hadd legyen szabad azt mondanunk, hogy mindjobban elmosódik a különbség a társadalmi munkás könyvtáros és a főhivatalú könyvtáros között.

A fentiekben túmenően a könyvtár a jövőben valóban olyan intézménnyé válik, amely hiven fogja tolmácsolni a könyvkiadóknak az egyes könyvekről kialakult olvasói véleményét és javaslatot fog továbbítani egyes könyvek megjelentetésére, illetve újra kiadására. Ez a követelmény azáltal biztosítható, hogy az írók és a tudósok állandóan részt vesznek a könyvtár munkájában és ami a legfontosabb, azáltal, hogy az olvasók millióit ráveszik a könyvtárak arra, hogy elmondják és megírják véleményüket a könyvekről. A hivatalos irodalmi kritika mellett mind nagyobb és nagyobb szerephez jut a tömegek kritikája.

A kommunizmusban a könyvtár a könyvbarátok klubjává, a milliók irodalmi szalónjává válik. A közművelődési könyvtár, mint a kommunizmus legfontosabb elvének - az emberek barátságának és közösség tudatának kifejezésre juttatója - mind nagyobb szerepet fog játszani a nép szellemi életében.

Milyen lesz hát, elképzelésünk szerint, a könyvtár a kommunizmusban?

Az 1960. év végén a városokban 2850 főre, a falvakban 1080 főre jutott egy könyvtár. Ezek persze csak átlagos számok. Sok esetben a városokban lévő könyvtárak elhelyezése nagyon egyenlőtlen és hatósugarukban nem egyszer 15-20 000, sőt még ennél több ember is lakik. Ugyanakkor a falvakban egy-egy könyvtár nem egyszer több települést, rendszerint kis települést szolgál ki. Ma azt tekintjük normális helyzetnek, ha a városi könyvtár hatósugara egy-két kilométer (amit persze még nem mindenütt értek el), a községi könyvtáraké pedig 3-4 kilométer.

A kommunizmusban a könyvtár közel lesz az olvasókhöz, mondjuk legfeljebb fél kilométernyi távolságban. Ez a norma érvényesül majd mind a városban, mind a faluban, mert hiszen ez utóbbi jellege meg fog változni. A mezőgazdasági körzetek települései mind kiterjedésüket, mind területi és kulturális-jóléti viszonyaikat illetően megközelítik a városok viszonyait.

Minden dolgozó számára lehetővé válik, hogy felkeresse a könyvtárat munkahelyén és lakóhelyén egyaránt. Magától értetődik, hogy nem keil minden könyvtárnak nagy méretűnek lennie, de minden könyvtár állományában meglesz az az anyag, amit az olvasók többsége az esetek többségében keres majd.

Felmerül a kérdés, hogy e számtalan könyvtár mind önálló lesz-e? A válasz az, hogy nem, ezek a könyvtárak annak a nagy könyvtárnak lesznek fiókjai, amely egy-egy település, illetve meghatározott körzet nagykönyvtárának szerepét fogja betölteni. A fiókkönyvtárak között lesz könyvcseré és megszokott jelenséggé válik majd, hogy az olvasók kívánságára megszerezhető lesz a könyv bármely fiókkönyvtárból, illetve a központi könyvtárból. E tekintetben fokozott jelentőségűvé válik az új könyvekről való tájékoztatás és a központi katalógusok olyan rendszere, hogy a központi katalógus céduláinak másolata megtalálható lesz minden egyes fiókkönyvtárban.

Egységes könyvtárhálózat esetén semmi különösebb nehézséget nem jelent majd új fiókok és kölcsönző állomások létesítése ott, ahol erre szükség lesz, mivel a városban, illetve a járásban lévő nagy, egyesített könyvállományok lehetővé teszik a könyvanyag legcélszerűbb felhasználását, mozgását.

A személyiség harmónikus fejlődése feltételezi, hogy az ember az átfogó általános képzettségét bizonyos szakmák, illetve a tudomány, a technika és a művészet egyes ágainak alapos ismeretével összeköti egyéni hajlamának megfelelően. Ám az egyetemes gyűjtőkörű könyvtárak nem mindig képesek az ilyen igényeket maradéktalanul kielégíteni. Éppen ezért minél több műszaki (sőt, bizonyos szűkebb szakterületre vonatkozó), illetve természettudományi, társadalomtudományi, művészeti stb. jellegű gyűjteményünk lesz, annál jobb. Ebből következik, hogy véleményünk szerint a szakkönyvtárak nemcsak megmaradnak, hanem számbelileg még növekedni is fognak.

A Szovjetunióban érezhető műszaki könyvtár-hiány van minden városban, minden

megyei, határterületi és köztársasági székhelyen (elsősorban magukban a városokban és nem csupán a vállalatoknál). Egy másik példa. Már ma, a művészeti öntevékenység széles körű kibontakozásának időszakában szükség van arra, hogy minden járási központban működjön legalább egy kisebb zenei és színművészeti szakkönyvtár. Hiszen az egyetemes könyvtárnak még a legideálisabb esetben sincs kellő mennyiségű kotta- és színdarabanyaga, ill. dramaturgiai, színháztörténeti, zeneelméleti, ruházattörténeti stb. irodalma. Így nincs mód arra, hogy az olvasók hanglemezeket hallgassanak, hangszereket kipróbálhassanak, a hangtónust megvizsgálhassák, stb.

Külön ki kell emelni a mezőgazdasági szakkönyvtárak létesítésének szükségességét minden mezőgazdasági üzem, de elsősorban a mintagazdaságok mellett. "Aki nem barátja a könyvnek, nem viszi sokra", mondta N.Sz. Hruscsov akkor, amikor azzal a felhívással fordult a mezőgazdaság dolgozóihoz, hogy bátran és szélesebb körben alkalmazzák a gyakorlatban a tudomány és haladó tapasztalat eredményeit. E feladat megoldásában nagy szerepet kell vállalniuk a mezőgazdasági szakkönyvtáraknak.

Véleményünk szerint a tudományos intézetekkel és vállalatokkal szoros kapcsolatban működő szakkönyvtárak is szerves részét kell hogy képezzék az egységes könyvtári hálózatnak.

Ma már nem tartható fenn az a nézet, hogy a tudományos, műszaki, és művészeti munkában mind tevékenyebb részt vállaló egyszerű dolgozók millióinak könyvvel való ellátása egyedül a közművelődési könyvtárak feladata. De ugyanúgy az sem engedhető meg, hogy a tudomány, a technika és a művészet hivatott művelőinek kiszolgálása csak szakkönyvtári feladat legyen. Minden attól függ, hogy milyen jellegű igényrel jelentkezik az olvasó. A legegyszerűbb munkás is tanúsíthat érdeklődést olyan művek iránt, mint pl. a kvantummechanika, - viszont a mérnököt is érdekeltetik az ókor nagy gondolkodóinak könyvei, avagy Shakespeare alkotásai. A dolgozók könyv iránti igényeinek egységes és jól szervezett kielégítése csak egységes könyvtárhálózattal biztosítható (a hálózaton belül lehetnek persze különböző szekciók).

Az egységes hálózat lehetővé teszi az összes könyvtár állományának tervszerű és differenciált gyarapítását és annak a kérdésnek a helyes megoldását, hogy mely könyvtárakban és milyen mennyiségben kell megőrizni az aktualitásukat vesztett, s már csak a tudomány és technika története szempontjából érdekes könyveket.

Ugy véljük, hogy ma az eddiginél szélesebbre kell tárni a szakkönyvtárak kapuit a munkások, parasztok, diákok előtt. Tudományunknak és technikánknak ez csak hasznára válik.

Végezetül még két, egymással szoros kapcsolatban álló kérdéstről szeretnénk szólni: a könyvtárosi foglalkozásról és a közösségnek a könyvtárügyben játszott szerepéről.

A könyvtári munkának a kommunizmusban várható hatalmas méretű fellendülése és magas színvonala folytán nagymértékben megnövekednek a könyvtárosokkal szemben tá-

masztott követelmények is. A könyvtárosoknak nagy tudásu, kiválóan képzett, művelt embereknek kell lenniök. A könyvtárosnak egyesítenie kell magában a politikus és a szervező tulajdonságait, járatosnak kell lennie meghatározott ismeretágak területén és ugyanakkor olyan tulajdonságokkal kell rendelkeznie, hogy biztosan mozogjon a tudomány és kultúra kérdéseinek legszélesebb területén is. Ugy véljük, hogy főhivatásu könyvtárosok nélkül el sem képzelhető a könyvtárügy fejlődése a kommunizmusban. Annak, aki ma ezt az életpályát választja, nemcsak azzal kell törődnie, hogy ismeretei megfelelő hasznosítást találjanak a kommunizmusban, hanem ideológiai és szakmai színvonalának állandó emelésére is törekednie kell azért, hogy megfeleljen a kommunista társadalom tagjai részéről vele szemben támasztott követelményeknek.

Ugyanakkor azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a kommunizmusban minden hivatásos könyvtárosra egy tucat olyan könyvtáros jut majd, aki társadalmi munkában végzi ezt a munkát. A központi könyvtárakban, illetve azok egyes osztályain, a fiókkönyvtárakban és a kölcsönzőállomásokon egyesül majd a társadalmi munkát végzők és a hivatásos könyvtárosok munkája. Sok könyvtárban minden munkát, - így az irányítási és szervezési munkákat is - csak társadalmi munkában fogják majd ellátni, elvégezve a könyvtári tevékenység minden folyamatát. A társadalom tagjai már ma is jelentős részt vállalnak a könyvtárak munkájából. Ukrajna közművelődési könyvtáraiban például már most több a társadalmi munkás - az igazgató helyettese, a letéti könyvtár vezetője, könyvpostás, - mint a főhivatásu, állománybeli dolgozó.

A közösségi elvnek a könyvtári munkában való érvényesítése nem abban áll, hogy a könyvtárat egyszerűen átadják a társadalmi szervezeteknek, hanem abban, hogy tökéletesebbé teszik az olvasóknak a könyvtárak tevékenységében való aktív részvételét, ennek szervezeti formáit, bekapcsolva őket a könyvtár munkatervének elkészítésébe és megvitatásába és állománygyarapítási tervének kidolgozásába, valamint a körzet lakóinak meglátogatásába. "A lakosságnak a közös munkába való bevonása", - ez Lenin egyik legfontosabb követelése a könyvtárakkal szemben.

A könyvtárosképzés már kilépett a könyvtárosképző főiskolák és technikumok szűk falai közül. Létrehoztuk a könyvtáros-tanulók intézményét és a szabadegyetemek könyvtárosi fakultásait. Az ilyen módon kiképzett könyvtárosok száma azonban viszonylag még csekély és a képzés színvonala sem kielégítő. Elsőrendű feladatunk tehát, hogy kellő lendületet adjunk az ilyenfajta könyvtárosképzés ügyének. Feltétlenül kívánatos, hogy a társadalmi munkás könyvtárosok tízezrei (avagy talán százazrei) általános műveltségi és szakmai színvonala egy szinten legyen a hivatásos könyvtárosokéval.

E helyen most nem foglalkozunk olyan kérdésekkel, hogy milyen típusu könyvtári épületek lesznek a kommunizmusban, s hogy miként oldják meg az anyag elhelyezésének problémáit, a mikrofilmeknek az ismeretek terjesztésében való használatát, a könyvtári munkafolyamatok gépesítését és automatizálását, a bibliográfiai munka fejlesztését. Mindezek a kérdések külön vizsgálatot igényelnek. Egyébként, - véleményünk szerint -

ezek megoldása is a fent felvetett kérdések helyes megoldásának függvénye. Így például a könyvtári állománygyarapítás városi, járási, megyei viszonylatban való helyes összehangolása utmutatást ad majd a könyvtári épület típusára nézve is.

A JÖVŐ GÉPESÍTETT KÖNYVTÁRA

GRIFFIN, Marjorie: The library of tomorrow. = Libr. J. 87. vol. 1962. 8. no. 1555-1557. p.

A jövő könyvtára. - Milyennek látja a szerző a gépesítés korszakának könyvtárát?

(4.4)

CARNER, Charles R.: Ready reference center in Library 21. = Libr. J. 87. vol. 1962. 8. no. 1557-1558. p. Illusztr.

A "XXI. század könyvtárának" felvilágosító központja - a Seattle-i Világkiállításon.

(4.4)

Library 21's [twentyone] electronic library previewed in New York. = Libr. J. 87. vol. 1962. 8. no. 1567-1568. p. Illusztr.

"A XXI. század könyvtára" elektronikus részlegének előzetes bemutatása New Yorkban.

(4.4)

Az első cikk szerzője "A jövő könyvtára" címen - a kiállítás anyagától függetlenül - a teljesen gépesített könyvtár körvonalait vázolja fel.

A gépek azért veszik át a jövő könyvtárában a könyvtáros szerepét, mert pusztán a régi technikák alkalmazása útján lehetetlen már megbirkózni az egyre nyomasztóbb tömegben megjelenő kiadványokkal. Milyen munkafajták elvégzéséhez kell tehát majd a gépeknek érteniük? El kell tudniok végezni:

1. az anyag katalogizálását,
2. az anyag tárolását,
3. az olvasó kérésének olyan mérvű megértését, hogy az általa keresett anyag felkutatható és kikereshető legyen,
4. a tudós feltételezhető tájékoztatási igényének ismeretében az őt érdeklő anyag automatikus kiválogatását,
5. egyszerre több kérdésre való válasz adását,
6. olyan nyomtatott bibliográfia készítését, amely feltünteti a keresett dokumentumok lelőhelyét,
7. az olvasónak közvetlenül a dokumentummal való kielégítését,
8. abban az esetben, ha a feltett kérdésre az illető könyvtár állománya révén nem adható meg a felelet, a kutatás folytatását mindaddig, amíg csak a kérdés a könyvtárközi kölcsönzés-hálózatán át automatikusan a regionális katalógushoz nem érkezik.